

**A DOMBORMŰVET
NÁVAY SÁNDOR SZOBRA SZMŰVÉSZ
KÉSZÍTETTE.**

„Sírom felől még most minek beszélgettek,
Mért ígérték, hogy soha sem feledtek?!
Ez csak mende-monda!
Kedvesebbek voltak előttetek, mint én,
Más elfelejtett jók, kiknek egykor szintén
Mindegyitek ilyen szent fogadást monda.”

(Lévay József: *Sírom felől*)

7isztelt megjelentek, kedves emlékezők!

Tisztelettel és szeretettel köszöntöm önöket ezen a különleges alkalmon, május elsején. Korábban hamis ígéretgöt az tanították: az értelmiség nem termel. Improduktív. Valóban nem termel, hanem terem! Ami több és más, mert a termelés alapja is az elgondolás, az idea. Mert a szellemi tevékenység is munka! Az értelmiség terem. Kultúrát, művészetet, tudományt, emlékezetet. Mi is ezt tesszük most. Földesi Ferenc igazgató úr kitalálta, javaslatot tett, segítséget kért, gyűjtést indított, Farkas Ferenc tanár úr támogatta, a Tiszta Lap Egyesület biztosította a számlaszámot, és most itt állunk Lévay József költő, politikus domborportréjánál, Návay Sándor szobrászművész alkotásánál ezen a szép májusi, madárcsicsergős napon. Miért? Mert teremtyük és megörizzük a kultúrát! A kultúra ugyanis elsősorban emlékezet, rítus. A felismerésben, a kiemelésben és az ismétlődésben jön létre, így lesz hagyomány. Testamentum. Örökség. Az elődök hagyománya. Miért tesszük ezt? Miért kell az utcasarkon dombormű? Korábban ennek az utcának a neve 1851-ig Kanális, majd 1889-ig Csatorna volt. 1890-től kapta meg Lévay József nevét. A kulturális emlékezet, a közösségi múltteremtés – még a névadó életében – méltónak találta rá, és róla nevezte el. Az utcanévadás kulturális kánonképzéssel és történelemértelmezéssel is együtt járó hagyományválasztás, ami megmutatja, hogy a mindenkori jelen és a hatalom mit tekint értéknek, mi az, amit megőrzésre érdemes tart. Például: Bajza, Berzsenyi, Ka-

LÉVAY JÓZSEF EMLÉKEZETE

Elhangzott 2013. május 1-jén Lévay József domborportréjának avatásán a Lévai és Szántó Kovács János utca sarkán az oroszlanos kút mellett. (A szerző nevét ipszilonnal, az utcanévet i-vel írja a hagyomány.)

zinczy, Lévay, Ráday. Tehát szimbolikus jelentősége van. Ezért és így lesz az utcanévezés politikai kérdéssé. Minden rendszerváltozás egyben tömeges utcanéváltózás is. Szélmányékosabb politikai időkben kevésbé felfokozott a hangulat, szervezesebb a tradícióteremtés, több idő és bölcsesség jut a valódi értékválasztásra.

Ki volt Lévay József? 1825-től 1918-ig élt, 93 évet. Költő, politikus. Sajószentpéteren született 1825-ben, ugyanabban az évben, mint Jókai Mór, „a magyar regény Mózese”. 1846-ban Késmárkra ment német szóra, majd – mint a korszak értelmiségének legtöbbje – jogot tanult. Szemere Bertalan írónka lett a pozsonyi országgyűlésen, majd a belügyminisztériumban szolgált a forradalom és a szabadságharc ügyét. A leveretés után hazament, majd a Pesti Naplónál volt „újdonság és tárcairó”. 1852 és 1865 között magyar-latin szakos tanár a később róla elnevezett miskolci református főgimnáziumban, hasonlóan barátjához, Arany Jánoshoz, aki ezekben az években a nagykőrösi református nagyiskolában tanított. Levelezésükből negyvenhat került kéziratárba. Ő is, mestereihez, Petőfihez és különösen Aranyhoz hasonlóan a népnemzeti irányzat költője, elsősorban dalokat írt. „Mi bajod van, magyar ember? / Te vagy az élő fájdalom! / »Nem vagyok az, bajom sincsen / S ha volna is elhallgatom!« // Mi lelte felhős homlokod? / Egy arasznyi sebhely rajta... / »Sose kérdezd! Behegedt már / Csak oly gyermekjáték fajta!« // Mért tekintesz, mért sóhajtasz / A keleti hegyek felé? / »No mert az én halottimat / A sír magába ott nyelél!« // S meg-megered a holtakért / Szemedből a könny patakja! / »A holtakért, a holtakért, / De az élőket siratja.«” (Lévay József: *Titkos bú*) Termékeny szerző, gyűjteményes kötete 1881-ben jelent meg két kötetben, összesen 858 oldalon, majd újabb verseit 1897-ben adta ki. Az ő kezdeményezésére indultak meg a mai napig tartó Kazinczy-ünnepek. Jelentős fordító. Angolból Shakespeare Titus Andronicus, A makrancos hölgy, Vízkereszt, IV. Henrik király, V. Henrik király című drámáit és Robert Burns verseit, franciából Molière néhány vígjátékát, latinból Seneca vigasztalásait magyarította. 1865-től 1894-ig Borsod megye főjegyzője, majd a következő évben alispánja. 1895-ben, hetven évesen vonult nyugdíjba. 1862-től a Kisfaludy Társaság, 1883-tól a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja.

Vásárhelyen is szép hagyomány a díszes, művészi igényű utcanévtábla állítása. De miért kell az utcasarkon dombormű? Martin Heidegger idézi Novalistól: „a filo-

zófia, a költészet honvágy, vágyódás, hogy mindenütt otthon legyünk.” A kultúra: ott-honteremtés, hogy ne legyen annyira idegen a világ. Lehetne számolni is az utcákat, de mi nevet adunk. Költők, írók, művészek, jeles személyiségek, politikusok neveit, hogy otthon érezzük magunkat környezetünkben. Ez egyben a jelképes, metafizikai, lelki haza is, ahogyan Illyés Gyula fogalmazza: *Haza, a magasban*. „Már meg is osztom, ha elmondom, / milyen e biztos, titkos otthon. / Dörmög, testvér, egy sor Petőfit, / köréd varázkör teremtyodik. / (...) te mondd magadban, behunty szemmel, / csak mondd a szokat, miktől egyszer / futó homokok, népek, házak / Magyarországgá összeálltak.” Gyermekkoromban ennek a háznak a helyén bicikliszerelő műhely volt, ahova lépcsőn kellett lemenni. A környéken, az akkor még nyitott, téglából rakott boltíves csatornában bújócskáztunk, és rúgtuk a labdát a házfalnak a képzeletbeli, immáron örök kapuba. Aztán legkedvesebb tanárom, Dr. Imre Mihály lakott az itt épült házban, sokat jöttem ide vendégségbe. Máig őrzöm ösztönző beszélgetéseink emlékét. Az utca közepén áll a régi református elemi népiskola, oda járt édesapám, aztán később én is. Tornaórán a járdán futottunk versenyt a kiváló testnevelő, Kukovecz Ferenc, Feri bácsi lelkesítő szavaira.

Miért az arcképmás az utcasarkon? Návay Sándor alkotása jel, az arc jele, amely már nemcsak név, hanem kép. A szobrászművész az anyag lelkesítője, a dombormű jelentése: a lélek jele. Lévay József immár velünk van, az arctalan, személytelen név látható arcot kapott, ezzel jelenlévővé idézzük. Tesszük ezt tiszteletünk kifejezéséeként miatta, és legalább ennyire magunkért is, hogy otthonosabbak legyünk a világban. Hogy ne csak belevettette álljunk, hanem értsük is meg, miért vagyunk itt. A Semmi, az elmúlás, az otthontalanság ellen van a kultúra. Még akkor is az, ha ez öntudatlan. Lévay József Návay Sándor kezének mintázatában letekint a falról. Befalaztuk, de a lélek üzenete így szabadult ki. Bevésődött a falba, a házba, az emlékezetbe. Ha valaki rátekin, látja, a ház, a fal, az utca, a város is: ember. Mert emberarca van. Az isteni-nek a képmása. Él és szeret minket, otthont ad, miként a nyelv, amelyben megidéztük. „Ismeretlen ország bujdosói lészünk, / Ha egyszer kiröppent isteni jobb részünk / Földi sátorából. / Ne építsünk annak elmuló emléket, / Ne is búslakodjunk egymás kedve végett, / Igyunk itt az élet örömpoharából!” (Lévay József: *Sírom felől*)

Simon Ferenc